

Die
Gem

Diversiteit en Gemeenschapsvorming

Solidariteit in Diversiteit

Superdivers samenleven, de sociale cohesie voorbij

Brussel, 25 november 2016

Solidariteit in superdiversiteit conclusies uit het onderzoek

Stijn Oosterlynck, Nick Schuermans, Joke
Vandenabeele, Maarten Loopmans en DieGem
onderzoeksteam

In het Vlaamse Gewest leefden begin 2013 bijna 1,2 miljoen mensen van buitenlandse herkomst. Dat is 18% van de bevolking. Dat is een toename met 200.000 in de voorbije 5 jaar. (Noppe, 2015)

In de top tien van de herkomstlanden niet meer alleen Nederland, Marokko, Turkije, Spanje en Frankrijk maar ook Polen, Roemenië, Bulgarije, Irak en India.

Spraken we vroeger nog over etnische minderheden met een welomschreven profiel, dan moeten we het nu hebben over een 'superdiversiteit' aan herkomstlanden, motieven en burgerschapsstatuten. (cfr. Vertovec, 2007)

Omgang met diversiteit grote uitdaging voor Vlaamse samenleving

Sociaaleconomische positie van personen
van buitenlandse herkomst – vooral niet-EU
– veel slechter. Werkloosheid bij personen
van niet-EU-herkomst vier keer hoger.

Er is discriminatie op huisvestingsmarkt. Bv.
bij één op drie gevallen op Gentse
huurmarkt is er discriminatie bij personen
met vreemde naam (of fysieke beperking)
(onderzoek UGent).

Middenveldverenigingen zijn zelden
afspiegeling van diversiteit van samenleving.

Omgang met diversiteit grote uitdaging voor Vlaamse samenleving

Burgers liever solidair met ouderen,
arbeidsongeschikten en werklozen dan met
immigranten (Van Oorschot, 2006).

Bewoners van etnisch gemengde buurten
trekken zich terug uit hun leefomgeving
(Putnam, 2007).

Solidariteit in diversiteit?

- solidariteit beperkt zich vaak tot eigen culturele groep ...
 - ... maar superdiverse samenleving heeft nood aan solidariteit die culturele grenzen overstijgt
- om mogelijkheid daarvan te verkennen nadenken waar huidige organisatie van solidariteit vandaan komt

‘Nationalisering’ van solidariteit

- Solidariteit? Het delen en herverdelen van middelen op basis van gevoel van lotsverbondenheid en loyaliteit aan groep.
- 20ste eeuw: lotsverbondenheid en loyaliteit nationaal georganiseerd
 - nationale welvaartstaat
 - maar gebaseerd op culturele homogeniteit (streven naar één land, één cultuur – dus gedeelde waarden en normen)
 - ... en gedeeld verleden (doorgegeven van generatie op generatie)

Solidariteit vandaag?

- vandaag: toegenomen mobiliteit, migratie en diversiteit stelt nationale organisatie van solidariteit in vraag
 - culturele heterogeniteit: één land, één cultuur, gedeelde waarden en normen steeds meer problematisch
 - geen gedeeld verleden – continuïteit doorbroken
 - bemoeilijkt omdat sociaaleconomische ongelijkheid en verkleuring samenvallen – twijfel of we elkaar iets te zeggen of te bieden hebben?

Solidariteit: hier en nu

- mogelijke oplossing: diversiteit verlagen om solidariteit (in homogeniteit) te onderhouden
 - optie 1: assimilatie, vaak onder druk (uitsluitend)
 - optie 2: onderhandelen van nieuwe 'wij' (insluitend)
- Optie 1: assimilatie is in steden zowel onmogelijk als onwenselijk (steeds minder culturele meerderheid)
- Optie 2: mikt op lange termijn, terwijl migratie doorgaat en meer divers wordt
- **Verkennen van derde optie: focus op minimale wat we delen, plaats die we nu gebruiken (publieke ruimte, werkvloer, school, woonomgeving, etc.)**

Solidariteit: hier en nu

- kunnen we vanuit gedeelde verantwoordelijkheid voor plaats nieuwe vormen van solidariteit in superdiversiteit ontwikkelen?
- focus op hier (*gedeelde ruimte*) en nu (*wat mensen doen*) in plaats van verleden en cultuur die ze vaak niet delen
 - ontstaat er lotsverbondenheid en loyaliteit die mensen aanzet tot delen?

Solidariteit kan je leren

- **hoe solidariteit in diversiteit leren?**
 - **verwerven van interculturele kennis en vaardigheden (*kwalificatie*)**
 - **deel worden van een groep (*socialisatie*)**
 - **eigen aannames en evidenties in vraag gesteld zien (*subjectificatie*)**

31 gevalstudies

waarin we omstandigheden onderzochten waarin nieuwe vormen van solidariteit in diversiteit ontstaan op plaatsen waar we werken, wonen, leven en vrije tijd besteden

retrospectief & actie onderzoek

1 - Nood aan transformatie

- Vanuit dominant sociale cohesie en sociaal kapitaal benadering veronderstelt solidariteit **integratie** in bestaande sociale groep of samenleving
- Maar ... wij stellen vast dat solidariteit in diversiteit vaak transformatie van bestaande sociale structuren vereist
- Vergt herdenken van rol van professional

1 - Nood aan transformatie

- Voorbeelden:
 - Mater Dei: diversiteit leerlingen inpassen in bestaande schoolmodel of schoolmodel herdenken
 - Chiro in Brussel: toeleiden naar jeugdbeweging of jeugdbewegingsmodel herdenken
 - Herdenken op alle dimensies burgerschap (erkenning, herverdeling en representatie) niet eenvoudig

2 – Bronnen van solidariteit

- Vier potentiële bronnen om solidariteit in diversiteit met nieuwkomers en mensen met migratieachtergrond te genereren :

- ontmoeting organiseren (sociale mix)
- assimileren in gedeelde normen en waarden (neo-assimilatie)
- nieuwe groepen integreren in arbeidsverdeling of projecten (onderlinge afhankelijkheid uitbreiden)
- gezamenlijke strijd aangaan

↓ Beleidsmakers kiezen overwegend voor sociale mix en neo-assimilationistische strategieën.

2 – Bronnen van solidariteit

- Onderzoek toont potentieel van **strijd en onderlinge afhankelijkheid** als bronnen van solidariteit in diversiteit aan
- Voorbeelden
 - sterke onderlinge afhankelijkheid op werkplaats leidt tot pragmatische opstelling tov diversiteit – bv. Tower Automotive (wel gecombineerd met strikte anti-discriminatiebeleid en nabijheidspolitiek vakbond)
 - gedeelde strijd – Movement X (strijd voor gelijke rechten gebaseerd op gedeeld burgerschap)

2 – Bronnen van solidariteit

- toch zijn gedeelde waarden en normen en ontmoeting belangrijke bronnen van solidariteit in diversiteit ... maar ruimte voor onderhandeling is cruciaal
 - voorbeeld: sociaal economie project Torekes of System D als platform voor films gemaakt door stedelijke jongeren
- bovendien leidt strijd vaak tot sterke normen (hoogdrempelig) en laat onderlinge afhankelijkheid niet altijd ruimte voor onderhandeling
 - voorbeeld: bijdrage aan strijd voor huisvesting bij Leeggoed en Tower Automotive als subcontractor

3 – pedagogie van solidariteit

- dominant perspectief op leren is **kwalificatie**:
bepaalde vaardigheden en kennis aanleren om met superdiversiteit te kunnen omgaan
- andere vormen van leren vaak verwaarloosd in mainstream diversiteitsstrategieën, maar (minstens) even belangrijk:
 - **gesocialiseerd worden** door samen te zijn en samen activiteiten te doen – leren over diversiteit terwijl je deel wordt van een diverse groep
 - ervaring dat etnisch-culturele kenmerken geen vaste categorieën of onoverschrijdbare grenzen zijn
 - voorbeeld: samen spelen in jeugdbeweging – Chiro Brussel

3 – pedagogie van solidariteit

- **subjectificatie:** nieuw subject worden door uitgedaagd te worden in wie je bent en welke plaats andere in wereld heeft
voorbeeld: wat is bijdrage in collectief huisvestingsproject Leeggoed
- professionals spelen **ambiguous role:** vaak nodig om diverse gemeenschap te creëren en behouden, maar zijn zelf niet neutraal en hebben macht
voorbeeld: solidariteit georganiseerd rond loyaliteit tegenover professional in Sledderlo en vragen opbouwwerker tav CollectActif

4 – Burgerschap als praktijk

- veel nieuwkomers en migranten worden niet als volwaardige burgers behandeld
 - geen volledige burgerrechten
 - blijven vaak tweederangsburgers, zelfs als ze volledige burgerrechten hebben
- wanneer burgerschap als statuut niet verhoopte toegang tot solidariteit geeft, wordt vaak uitgeweken naar praktijken van burgerschap om solidariteit in diversiteit te genereren

Voorbeeld: sans papiers die voedsel verdelen onder asielzoekers (CollectActif) en platform bieden aan gestigmatiseerde migranten jongeren (System D)

4 – Burgerschap als praktijk

- burgerschap gaat over 'publiek maken' (letterlijk en figuurlijk) van kwesties (herverdeling, vertegenwoordiging en erkenning)
- vereist creëren van podium, dus organisatie van plaats en nemen van gedeelde verantwoordelijkheid daarvoor belangrijk

voorbeeld: informele ruimte voor burgerschapspraktijken rond keuken invluchtelingkamp in Maximiliaanpark (CollectActif) en veilige ruimtes in burgerrechtenorganisatie Movement X

Conclusie

- **toenemende etnisch-culturele diversiteit samenleving stelt nationale organisatie solidariteit in vraag**
- **van culturele homogeniteit en gedeeld verleden naar solidariteit genereren uit opnemen van gedeelde verantwoordelijkheid voor plaatsen die we delen**
- **solidariteit in diversiteit kan je leren, maar op verschillende manieren**

Tot slot....

Hefbomen voor solidaire praktijken in diversiteit

Expliciteren van onderliggende praktijklogica's die hier en nu bijdragen tot solidariteit in diversiteit

Waarom bewerkstelligen een welbepaalde setting en (een reeks) van handeling(en) solidariteit in diversiteit?

Solidariteit in superdiversiteit

... GEEN blauwdruk (plannen, implementeren en evalueren)

.... stelt zich VOORTDUREND (doelen EN de weg daar naartoe)

.... vermogen om te oordelen over wat **hier en nu** WENSELIJK is

- *competenties*
- *grondhouding*
- verhouden tot de *politiek-maatschappelijke context*

<http://www.solidariteitdiversiteit.be/praktijkenbank>

DieGem
Diversiteit en Gemeenschapsvorming
Solidariteit in Diversiteit

Over DieGem Publicaties Events **Praktijkenbank** Toolbox Impactevaluatie Contact

praktijken kwesties acties

Praktijkenbank praktijken

Praktijken

In de loop van 2014 en 2015 onderzoekt DieGem 32 cases verspreid over vier domeinen van het maatschappelijk leven: leren, werken, wonen en vrije tijd. Elke case toont een concreet voorbeeld van de zoektocht naar nieuwe vormen van solidariteit in diversiteit op een concrete plaats zoals de school, de werkplek, het jeugdhuis of de buurt.

Hier vind je van elke afgewerkte case een beschrijving. Bij het presenteren van de cases gebruiken we begrippen uit ons onderzoeksladder: diversiteit, plaats, interpersoonlijke praktijken, burgerschapspraktijken, leerprocessen, bronnen en spanningsvelden van solidariteit. In de paper [Solidariteit in Superdiversiteit](#) kom je meer te weten over onze uitgangspunten.

Doorheen die 32 cases spreuen we naar kernkwesties en aanbevelingen over mogelijke strategische oriëntaties. Van de [kwesties](#) die in een specifieke case aan het licht komen kan je meteen nagaan hoe die kwesties ook in andere praktijken aan bod komen.

CASE 01 **Met zijn allen internationale post buiten werken**

In het magazijn van de Mechelse vestiging van Spring Global Mail (SGM) controleren, sorteren, frakteren en herverpakken zo'n 47 arbeiders dagelijks brieven, drukwerk, publicaties en andere postproducten om ze aan het eind van de keten op tijd in vrachtwagens buiten te krijgen.

CASE 02 **Een school voor iedereen**

Voor leerlingen uit een superdiverse school lijkt omgaan met culturele diversiteit wel vanzelfsprekend. Ook directie, leerkrachten, medewerkers en vrijwilligers op en rond de school streven 'een school voor iedereen' na. Zij engageren zich met vallen en opstaan in een intensief leerproces.

CASE 03 **Chiro op maat van Brussel**

Oversal in de Vlaamse Gemeenschap brengt Chirojeugd Vlaanderen kinderen en jongeren samen in hun vrije tijd. Door middel van spel versterkt Chiro onderlinge verbondenheid en individuele en collectieve competenties. In de stad vallen Chirogroepen veel minder terug op

CASE 04 **De Torekes, een pasmunt voor buurtzorg**

Sinds 2011 verdienen bewoners van Rabot-Blasantvest in Gent Torekes in ruil voor hun inzet voor buurt, buien en milieu. Met de steun van opbouwwerkers verwerven vooral kwetsbare bewoners deze complementaire munt. Hun Torekes gebruiken ze voor noodzakelijke inkopen bij

<http://www.solidariteitdiversiteit.be/kwesties>

DieGem
Diversiteit en Gemeenschapsvorming
Solidariteit in Diversiteit

Over DieGem Publicaties Events **Praktijkenbank** Toolbox Impactevaluatie Contact

Praktijkenbank kwesties

Praktijken

In de loop van 2014 en 2015 onderzoekt tijds. Elke case toont een concreet voorbeeld van de werkvloer, het jeugdhuis of de buurt. Hier vind je van elke afgewerkte case een plaats, interpersoonlijke praktijken, but **Superdiversiteit**, kom je meer te weten. Doorheen die 32 cases spreken we naar case aan het licht komen kan je meteen

Met zijn allen intern
In het magazijn van de Global Mail (SGM) control herverpakken zo'n 47 artikelen, drukwerk, publicaties en het eind van de keten op krijgen.

Chiro op maat van Br
Overal in de Vlaamse Gemeenschap Vlaanderen kinderen en jongeren. Door middel van spel en verbondenheid en individuele in de stad vallen Chiro's

Kwesties

Op concrete plaatsen waar mensen van diverse afkomst nabij zijn, komen nieuwe vormen van solidariteit tot stand. Diverse betrouwen, waaronder ook professionals dragen daar toe bij.

Doorheen de verschillende casestudies detecteren we kernkwesties die in meerdere praktijken en op meerdere plaatsen van belang zijn. Je vindt hier een overzicht van die kernkwesties.

Bij de bespreking van elke kwestie kan je meteen zien hoe dit in verschillende **praktijken** op concrete plaatsen aan de orde komt. Niet als model voor het opzetten van eigen praktijken, maar als voorbeelden om als professional zelf genuanceerd en contextspecifiek met die kwesties aan de slag te gaan.

ISSUE 01 Erkennen versus hervorderen?
Op concrete plaatsen zet men tegelijk in op culturele erkenning en op economische hervordering. Maar hier en nu ligt het meer voor de hand om culturele verschillen te erkennen dan om middelen te hervorderen.

ISSUE 02 Taaldiversiteit
Onderzoek op superdiverse plaatsen brengt ons in contact met een veelheid aan talen. Meertaligheid speelt een rol in de wijze waarop mensen hier en nu betekenis uitwisselen en solidariteit in diversiteit ontwikkelen.

ISSUE 03 Gedeelde waarden en diversiteit
Kunnen we solidariteit in een samenleving met groeiende etnisch-culturele diversiteit het best bevorderen door het aanleren en overnemen van mainstream waarden en normen?

ISSUE 04 Discretionaire ruimte: strategieën voor solidariteit?
In veel praktijken geven professionals mee vorm aan hun werk en nemen ze zelf beslissingen. In andere praktijken is de discretionaire ruimte minder groot. Hoe kunnen ze hun discretionaire ruimte strategisch aanwenden om solidariteit te stimuleren?

<http://www.solidariteitdiversiteit.be/toolbox>

The collage displays three overlapping screenshots of the DieGem website, illustrating its content structure:

- Top Screenshot:** Shows the main navigation menu with options: Over DieGem, Publicaties, Events, **Praktijkenbank**, Toolbox impactevaluatie, and Contact. The 'Praktijkenbank' tab is active, showing sub-tabs for 'praktijken', 'kwesties', and 'acties'.
- Middle Screenshot:** Displays the 'Praktijkenbank kwesties' section. It features a list of articles, including 'Met zijn allen intern' (Issue 01) and 'Chiro op maat van Br' (Issue 03).
- Bottom Screenshot:** Shows the 'Toolbox impactevaluatie' section. It includes a large image of a city street and a list of articles, such as 'Erkennen versus hervormen' (Issue 01) and 'Gedeelde waarden en diversiteit' (Issue 03).